

δὴς ὄνομα ἀγαθὸν ἀναντιρρήτως ἐστὶν ἡ πολυτιμότερα κληρονομία ἣν οἱ γονεῖς δύνανται ν' ἀφήσωσι τοῖς τέκνοις καὶ ἀπογόνους αὐτῶν, εἶναι ἀμυντήριον ὄπλον κράτιστον κατὰ τῆς εἰς τὰς κακὰς ἑξεις καὶ τὴν διαφθορὰν ἐκπτώσεως αὐτῶν, διότι δικαίως παρὰ πᾶσι νομίζεται ὡς ἐξώλης καὶ προώλης ὁ ἐνδοξὸν καὶ τίμιον πατρὸς ὄνομα κατασχύνων. Πάντα ἀφαιρεῖ ὁ θάνατος, ἐν καὶ μόνον, ἀγαθὸν ὄνομα, καὶ μετὰ θάνατον εἰς γενεὰς γενεῶν ἐπιζῇ τιμώμενον καὶ δοξαζόμενον, καὶ ὁ τοῦτο κτησάμενος ἐπὶ τῆς γῆς ζῇ τρόπον τινὰ μετὰ θάνατον ἐν δυοῖς κόσμοις διαφόροις, διότι ἀγάπην καὶ εὐλογίαν ἐπὶ τῆς γῆς ἦν κατέλιπεν εὐρίσκει, ἀγάπην καὶ εὐλογίαν ἐπίσης εἰς τὰς αἰωνίους μονὰς ἐνθα μετέστη.

Αἱ θρησκευτικαὶ μελέται διηνεκῶς μεταφέρουσι τὸ πνεῦμα τοῦ χριστιανοῦ πέραν τοῦ τάφου, πλὴν τοῦτο οὐχὶ ὅπως νεκρώσωσι τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ' ὅπως δραστηριώτερον καταστήσωσιν αὐτὸν, ὅπως τελειότερον ἀναδείξωσιν αὐτὸν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Τὸ σύμπαν εἶναι ἀντικείμενον μελέτης διὰ τὸν ἀληθῆ ὁπαδὸν τοῦ πρᾶου Ἰησοῦ, ἡ πρῶτα μὲ τὴν δρόσον τῆς καὶ τὸ κελάδημα τῶν πτηνῶν, καὶ ἡ νύξ μὲ τὸν κατὰστερον οὐρανὸν αὐτῆς· τὸ ἔαρ μὲ τὴν ἀναθάλλουσαν φύσιν, καὶ ὁ χειμὼν μὲ τὴν χιόνα δι' ἧς ὡς διὰ λευκοῦ σαβάνου περικαλύπτει τὴν γῆν ἣν προπαρασκευάζει οὕτως εἰς νέαν κατὰ τὸ ἐπιὸν ἔαρ ζώην, ὥσει εἰκονίζων τὴν τῆς ψυχῆς διὰ τοῦ τάφου, ὡς διὰ πύλης μυστηριώδους, εἰσοδὸν ἐν βίῳ ἀθανάτῳ καὶ μυστηριώδει. Τὰ ἐλάχιστα τῶν δημιουργημάτων, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ σκώληξ, ὡς καὶ αὐτὴ ἡ ἐφήμερος χρυσαλλίς, ὡς καὶ αὐτὸ τὸ ῥόδον τὸ ἐπὶ μίαν μόνην ἡμέραν ὑπάρχον, ὡς καὶ αὐτὸ τὸ ἔρημον φύλλον τὸ ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων πλανώμενον, ὡς καὶ μία δρόσου σταγὼν ἐντὸς κάλυκος ἄνθους τὴν πρῶτην εὐρισκομένη, ἡ θύελλα, οἱ τυφῶνες, τῶν ζώων αἱ φωναί, ὁ περιβάλλων τὴν σφαῖραν ἀήρ, ἐν ἐνὶ λόγῳ πᾶν ὁρατὸν καὶ αἰσθητὸν ἀντικείμενον παρέχει ἀφορμὴν εἰς μελέτην καὶ διδασκαλίαν τῶν καθηκόντων τοῦ ἀνθρώπου, εἰς ὑμνωδίαν, εἰς μεγάλυνσιν τῆς παντοδυναμίας τοῦ ὑψίστου. Ὁ βίος τοῦ Ἰησοῦ καὶ αἱ οὐράναι αὐτοῦ διδασκαλαί παραμυθοῦσι τὸν πάσχοντα, ἀντιλαμβάνονται τοῦ κοπιῶντος, παρηγοροῦσι τοὺς τεθλιμμένους, καὶ ἐξαίρουσι τὸν νοῦν πρὸς τὰ οὐράνια, ὑποδεικνύουσαι ὅτι ἡ ἀσφαλεστέρα κλίμαξ διὰ τὴν εἰς ταῦτα ἀνάβασίν ἐστὶν ἡ διὰ τῶν ἐν βίῳ ἀρετῶν.

Πέραν ἴσως τῶν ὀρίων βιβλιοκριτικῆς μελέτης ἐξεστεινᾶμεν τὰς ἐπὶ τοῦ βιβλίου τοῦ φίλου Δημητρίου Στ. Μαυροκορδάτου σκέψεις ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ οὕτως αἰσθανόμεθα ὅτι πολὺ τοῦ δέοντος ἤττονα ἐγράψαμεν. Συνέβη ἡμῖν ὅ,τι τῷ ἀναδαινόντι εἰς ὄρος ὑψη-

λὸν, ὅσον ἀναδαίνει τοσοῦτον εὐρύτερον ἀνακαλύπτει ὀρίζοντα, τοσοῦτον πλείονα εἰς θεᾶν αὐτοῦ προβαίνουσιν ἀντικείμενα, τοσοῦτον ὁ ἀήρ ὃν ἀναπνέει εἶναι ἐλαφρότερος. Καὶ ὁ τὰς θρησκευτικὰς μελέτας ἀναγινώσκων ἀδύνατόν ἐστιν ἀποθέτων τὸ βιβλίον νὰ μὴ αἰσθανθῇ ἐν ἑαυτῷ ὅτι βελτίων ἐγένετο ἢ ὅτι ἦν πρὶν ἢ λάβῃ τὸ βιβλίον ἐπὶ χειρὸς, ὅτι ἄλλως ἀπεκαλύφθη αὐτῷ ὁ ἐπὶ γῆς βίος παρ' ὅ,τι πρότερον ἐνόμιζεν αὐτὸν, καὶ ὅτι ἂν καὶ μικρόθεν, διεῖδεν ὅμως τὸν πέραν τοῦ τάφου μυστηριώδη βίον, εἰς ὃν πάντως ἐστὶ κεκλημένη ὑπὸ τῆς Θείας Προνοίας ἡ ἀθάνατος τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ.

Ἀθήνησι τῇ 29 Ἰουνίου 1864.

ΑΦΡΟΔΙΤΗ ΚΕΣΤΟΦΟΡΟΣ

ΕΝ ΚΗΠΟΙΣ (1).

Μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Ἀμαρουσίου, καὶ παρὰ τὴν ὑπώρεικν τοῦ Λυκαβήτοῦ, κεῖται ἐπαγωγὸν χωρίον ὑπὸ κυπαρίσσων, ἐλαίων, μωρεῶν καὶ ἀμπέλων κατάρυτον, ὅπου κατ' ἔτος μεταβαίνουσί τινες τῶν ἀττικῶν οἰκογενειῶν πρὸς ἡδεῖαν τοῦ θέρους κατὰ τριψίν. Οἱ Ἀγγελοκήποι ἦσαν ἄλλοτε, εἰσὶ δὲ καὶ τὴν σήμερον, θελκτικὴ τῶν Ἀθηνῶν ἐξοχή· «χωρίον ἀληθῶς μαγικόν,» ἐσυχνάζετο πολὺ τὸ θέρος ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, «ὧν αἱ ἐξοχικαὶ οἰκίαι ἦσαν ἐκτισμέναι μεταξὺ δάσους ἐλαίων, κυπαρίσσων, πορτοκαλλεῶν καὶ λεμονεῶν πολυσταφύλους ἀμπέλους ὑποβαστάζουσων. Ἐκαλοῦντο δὲ τὸ πάλαι Ἀγγελη καὶ ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων μανθάνομεν ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ δήμου Παλλήνης ἀπέφευγον τὴν πρὸς τοὺς κατοίκους τοῦ δήμου ἐκείνου ἐπιγαμίαν, διὰ τὴν προδοσίαν ἣν ἐπαθον ὑπ' αὐτῶν ἐπὶ Θησέως(2)».

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω τεμαχίου πᾶς τις κατανοεῖ ὅτι ὁ Ἀγγλος περιηγητὴς ὀνομάζει τὸ χωρίον Ἀγγελοκήπους, ἐκ τῆς πρώτης δὲ λέξεως τοῦ συνθέτου ὀνόματος ἐξάγει ὅτι ἡ ἐκεῖ που κειμένη Ἀγγελη τῶν ἀρχαίων εἰσὶν αὐτοὶ οἱ Ἀγγελοκήποι. Καὶ ἄλλοι δὲ περιηγηταί, καὶ τοὶ μὴ συντασσόμενοι τῇ γνώμῃ τοῦ Chandler, τὸ αὐτὸ διδόασιν ὄνομα τῷ χωρίῳ, Ἀγγελοκήποι, καὶ παρ' ἡμῖν δ' ἐπὶ καὶ νῦν πολλοὶ Ἀγγελοκήπους τὴν ἐξοχὴν, ὡς τινὰ ἀγγέλων τόπον, ἀποκαλοῦσιν.

Ἀλλ' ἐν τῷ γνωστῷ χειρογράφῳ τοῦ ἀνωνύμου

(1) Πρὸ ἐνὸς περίπου ἔτους ἀνήγγελλεν ἡ Πανδώρα τὴν εὑρεσιν χαλκίνου ἀγαλματίου γυναικὸς ὑποδεούσης τοῖς μαρτοῖς ἱμερόεντα κεστὸν, καὶ διὰ βραχέων περιέγραψεν Ἀφροδίτης λέγουσα τὸ καλὸν εἶδωλον (ἴδε τόμον ΙΔ' σελ. 319) ὑπισχνουμένη πλαυτέραν πραγματείαν.

(2) Chandler, τόμ. Γ'.

Ἕλληνας τοῦ 1460, τῷ ἐν ταῖς Ἀθήναις τοῦ κόμης De Laborde δημοσιευθέντι, ὁ τύπος οὗτος λέγεται Ἀμπελόκηποι — «δεύτερον ἢ ἐλαιατικὴ εἰσκοδὴς Ἀμπελοκήπους.» — Καὶ αὕτη δὲ ἡ συνήθεια ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οὕτω προφέρει τὸ ὄνομα τοῦ χωρίου.

Ποτέρα λοιπὸν τῶν δύο ἐπωνυμιῶν προτιμῆται; — Ἀγγελόκηποι, τὴν Ἀγγελὴν ἀναμιμνήσκουσα, διεγείρει ἐν ταύτῃ ἰδέας ποιήσεως, ἀγγέλων, οὐρανίας διαίτης — Ἀμπελόκηποι, φαίνεται κοινὸς τόπος ἐν ᾧ ἄφθονος ἢ ἔμπελος βρύει. Καὶ ἂν μὲν περὶ ποιήσεως μόνης προέκειτο, οὐδαμῶς ποτε ἠθέλομεν διστάσει, ἀλλ' ἐκ τῆς προτιμῆσεως ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς ἐπωνυμίας ἐξαρτᾶται καὶ ὁ ὀρισμὸς τῆς τοποθεσίας χωρίων καὶ δήμων τῆς Ἀττικῆς, ὅθεν ἀνάγκη μεγάλης περισκέψεως καὶ προσοχῆς.

Πλησίον καὶ ἔνθεν τῆς Ἀγγελῆς ἔκειτο ἕτερον χωρίον, «ὁ Κήπους ὀνομάζουσι,» κατὰ τὸν Πausanias, καὶ ἐν αὐτῷ ναὸς τῆς Ἀφροδίτης, καὶ πλησίον ἰστάμενον ἀγάλμα αὐτῆς, ἔργον Ἀλκαμένους «καὶ τῶν Ἀθηνησιν ἐν λόγοις θεᾶς ἄξιον» (3), ἄξιον ἰδίως λόγου, κατὰ Λουκιανόν, διὰ τὰ μῆλα καὶ ὅσα τῆς οἴσεως ἀντωπὰ καὶ προσέτι χειρῶν ἄκρα καὶ καρπῶν τὸ εὐρυθμον καὶ δακτύλων τὸ εὐάγωγον, ἐς λεπτὸν ἀπολῆγον» (4).

Κατὰ τὸν Fauvel, τοὺς Κήπους διεδέχθησαν οἱ Ἀγγελόκηποι, καὶ ἐπομένως ἐν αὐτοῖς ἀναζητητέον τὸν ναὸν τῆς Ἀφροδίτης, ἐν ᾧ ὑπῆρχε τὸ ἀριστον τῶν Ἀλκαμένους ἔργων· διότι, ἐκτὸς ὅτι τὸ ὄνομα Ἀγγελόκηποι διατήρησε τὴν λέξιν κῆποι, «εἶδεν ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἐκκλησίαν ἐκτισμένην ἐπὶ ἐρειπίων ἰωνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἐν μέσῳ περιβόλου, ἐν ᾧ ὑπάρχει ἀρχαῖον φρέαρ· κατὰ τὴν εἰσοδὸν τοῦ περιβόλου τούτου, δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ παρὰ χειρὶ φυλλάδες μυρσίνης ἀπαύστως φύονται, εἰ καὶ τὰ κύρια αὐτῶν στελέχη ὄντα παχύτατα ἐκόπησαν ἢ ἐκάησαν πολλάκις. Παρατηρητέον δὲ ὅτι ἡ ἐπὶ τῆς Πεντέλης καὶ τῶν πλείστων ἀττικῶν ὁρέων φυομένη μυρσίνη δὲν καταβαίνει πρὸς τὰς Ἀθήνας πλησιέστερον τῶν δύο λευγῶν, καὶ ἐπομένως εὐλόγως εἰκάζει τις ὅτι εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο ἐφυτεύθη ἰδίως διὰ τὴν λατρείαν τῆς Ἀφροδίτης (5). Ὑπὸ τὴν

ἐκκλησίαν, προστίθουσιν, ὑπάρχει σπήλαιον φυσικὸν εἰς 8 καταβαίνει ἐπὶ βαθμίδων, καὶ ἐκπύρηνεν τῆς θύρας τοῦ σπηλαίου δύο ἀνάγλυφα. Ἐνθεν μὲν βλέπεις τὴν Ἀθηναίαν ἐν τῇ χειρὶ φιάλην ἔχουσαν, ἐν δὲ τῇ ἑτέρᾳ λόγχην καὶ παρὰ τοὺς πόδας τὸν ὄφιν καὶ τὴν γλαῦκα· ἐκείθεν δὲ τὴν Κυβέλην ἔχουσαν καὶ αὐτὴν φιάλην, εἰς δὲ τοὺς πόδας ἔνθεν μὲν γρύπα, ἐκείθεν δὲ κρανίον ταύρου.»

«Ἡ ἐξακολουθήσας τῆς ὁδοῦ κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν, λέγει καὶ ὁ Κ. Α. Ραγκαβῆς (6), ἤθελεν ἡμᾶς φέρεи εἰς τοὺς ἐν Ἀλωπεκῇ ὠραίους Κήπους τῆς Ἀφροδίτης, ὧν κατὰ μέρος διετηρήθη ἐν τοῖς Ἀγγελοκήποις καὶ ἡ καλλονὴ καὶ τὸ ὄνομα.»

Ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Πausanias φαίνεται ὅτι οἱ Κῆποι ἔκειντο ἐπὶ τῆς δεξιᾶς τοῦ Ἰλισσοῦ ὄχτης, παρὰ τὸ Λύκειον καὶ τὸ Κυνόσαργες, ἀφ' οὗ ἵνα μεταβῇ τις ἐκείθεν εἰς τὰς Ἀγρας πρὸς τὸν ναὸν τῆς Ἀγροτέρας Ἀρτέμιδος ὥφειλε νὰ διαβῇ τὸν Ἰλισσόν. Ἐκείντο δὲ αἱ Ἀγραὶ παρὰ τὸ Στάδιον ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς τοῦ ποταμοῦ ὄχτης, κάτωθεν ὅσον δύο ἢ τρία στάδια (ἀρχαῖα) ἀπὸ τοῦ μέρους ὅπου σήμερον ἀνθοῦσιν οἱ κῆποι τοῦ Ἀγρου τῶν Νυμφῶν, ἐν οἷς διὰ θαυμασίου περιγραφῆς παρίστησιν ὁ Πλάτων ὑπὸ τὴν πλάτανον τὸν Φαῖδρον καὶ τὸν Σωκράτη καθεζομένους.

Ἐκεῖ λοιπὸν, ἐν τοῖς Κήποις, ἀλλὰ καὶ παρὰ τὴν Ἀγγελὴν, πλησιέστατα τῶν νῦν Ἀγγελοκήπων κεῖται τὸ κτῆμα τοῦ Κυρίου Σπυρίδωνος Παυλίδου, ἐν ᾧ εὐρέθη ἡ κεστοφόρος χαλκίνη κόρη. Μὴ ἄρα φαίνεται ἀπίθανον ὅτι τὰ δύο ταῦτα χωρία Ἀγγελὴ καὶ Κῆποι, πλησιέστατα ἀλλήλων κείμενα, ἐνωθέντα τέλος συνεχωνεύθησαν καὶ περιωρίσθησαν εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ τοὺς Ἀγγελοκήπους, ἐφ' οὗ ἐκάτερος τῶν περιηγητῶν Fauvel καὶ Chandler τίθηται τοὺς Κήπους ἢ τὴν Ἀγγελὴν; — Ἐπομένως φαίνεται ἄρα γε ἀπίθανον ἂν εἴπωμεν ὅτι τὸ κεστοφόρον ἀγαλμάτιον τοῦ ἀρχαίου φρέατος τοῦ Κυρίου Σ. Παυλίδου, ἀνάθημα βεβαίως, εὐρέθη ἐν τοῖς Κήποις πλησίον τοῦ ναοῦ τῆς Οὐρανίας Ἀφροδίτης καὶ τοῦ θαυμασίου ἔργου τοῦ Ἀλκαμένους; — Ἄν δὲ, καὶ μακρὰν ναοῦ Ἀφροδίτης ἀνακαλυπτόμενον, πιθανώτατα Ἀφροδίτη κεστοφόρος ἤθελε κληθῇ, πόσω βεβαιωτέραν ἀποδοτέον αὐτῷ τὴν ἐπωνυμίαν εὑρεθέντι ἐν τῷ τόπῳ ἐφ' οὗ ἠγείρετο τῆς θεᾶς τοῦ ἔρωτος ὁ ναός;

Τοὺς Κήπους τίθησιν ὁ Chandler «ἐκτὸς μὲν τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, ἀλλ' οὐ μακρὰν αὐτῆς ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν Κανηφόρων. Ἴσως ἡ θέσις αὐτῶν κατέχεται τὴν σήμερον ὑπὸ τινος

(3) Pausan. Ἀττικά, ΙΘ'.

(4) Λουκ. εἰκόνες, 6.

(5) Δὲν ἐννοοῦμεν διὰ τί φαίνεται παράδοξος ἡ γνώμη τοῦ Fauvel εἰς τὸν καλὸν κάγαθόν Πουκεθὶλ λέγοντα· «Δὲν ἠδυνήθη, ὡς κατὰ τὴν διὰδασιν τοῦ Κ. de Chateaubriand, ν' ἀποδείξῃ ἡμῖν τὴν ὑπαρξίν τοῦ ναοῦ τῆς ἐν Κήποις Ἀφροδίτης, δεικνύων τὰς γηραιὰς αὐτοῦ μύρτους, διότι εἶχον κοπῇ πρὸς θέρμανσιν τοῦ κλιβάνου, καὶ ἡ ἀποτυχία αὐτοῦ κατὰ τοῦτο διήγειρεν ἐν αὐτῷ κωμικωτάτην λύπην.» Voyage dans la Grèce. Τομ. Α'. κεφαλ. CVII, σ. 83.

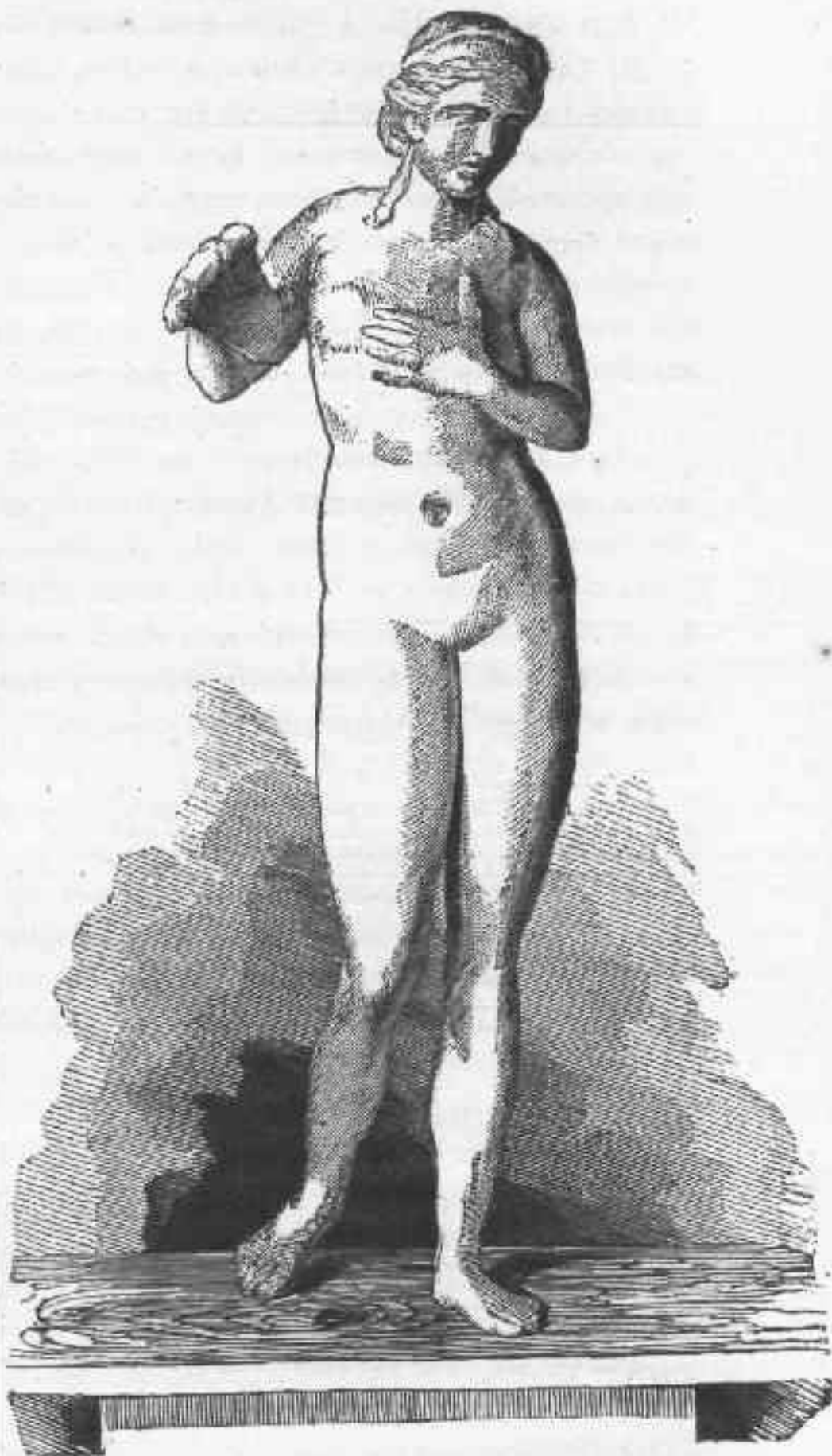
(6) Ἴδε περιγρ. ἀρχαίων Ἀθηναίων ἐν τῷ IB' τόμῳ τῆς Πανδώρας, Σελ. 154.

ἐκκλησίας, ἥς ἔμπροσθεν ἐκτείνεται εὐρεία αὐλή πλησίον τῆς ἄκρας τῆς πόλεως. Ἡ ἐκκλησία αὕτη καλεῖται *Παραγία Σπηλιώτισσα*, ἵσως διότι αἱ Κανηφόροι διήρχοντο δι' ὑπογείου διόδου ὑπαρχούσης πιθανῶς καὶ τὴν σήμερον. Εἶδον ἐντεταχισμένην ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ τείχους ἐπιγραφὴν ἀναφερομένην εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀφροδίτης, ἀναμνησκουσάν τὰ δῶρα εὐσεβοῦς γυναικὸς, ἐπαιρομένης ἐπὶ τοῖς τίτλοις καὶ διερμηνέως τῶν ὀνείρων τῆς θεᾶς· ἐν ἀρχῇ ἡ ἐπιγραφὴ ὑπάρχει ἐλλιπής, ἀλλὰ φαίνεται ἐν αὐτῇ ὅτι ἡ γυνὴ ἀνέθηκε τὸ μέτωπον τὸ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ καὶ εἶδωλον Ἀφροδίτης, εἶδος κόρης (pouree) ἵσως, ἣν περ μόνη κατεσκεύασε καὶ ὡς οἶόν τε καλῶς ἐκόσμησεν (7). »

Παραγίας Σπηλιώτισσας δύο μόνον γνωρίζω ἐν Ἀθήναις—πρώτην τὴν ἐν τῷ παρὰ τὸ χορηγικὸν τοῦ Θρασύλλου μνημεῖον ἄντρον, ὑπὸ διαφόρων περιηγητῶν ἀναφερομένην (ἴδε τὸ σχέδιον Ἀθηνῶν τοῦ Σπών καὶ τὸ τοῦ Οὐέλερ), οὖσαν δ' ἐπομένως ἐντὸς τῶν τειχῶν καὶ πόρῳ τῶν Κήπων ἀπέχουσιν—δευτέραν τὴν λεγομένην *Χρυσόσπηλιώτισσαν* φαινομένην ὑπ' ἀριθμὸν 48 εἰς τὸ σχέδιον τῶν Ἀθηνῶν τὸ ὑπὸ τοῦ Σπών γραφὲν, κατὰ τὸ ἔσχατον πρὸς βορρᾶν ἄκρον τῆς πόλεως, πλησίον τοῦ κίονος τοῦ λεγομένου τοῦ ἀγίου Ἰωάννου, πιθανῶς αὐτὴν τὴν ἐτι καὶ νῦν *Χρυσόσπηλιώτισσαν* καλουμένην, ἥς ἔμπροσθεν ἐκτείνεται εὐρεία αὐλή. Ἀλλὰ πᾶς τις, γινώσκων τὴν θέσιν τοῦ Λυκαίου καὶ τοῦ Κυνοσάργου, ἐννοεῖ ὅτι αἱ Κῆποι δὲν ἔκειντο ἐκεῖ, μακρὰν αὐτῶν. Ἄν δὲ ὁ περιηγητὴς ἄλλην *Σπηλιώτισσαν* ἐννοῇ ἀγνοῶ, διότι ταύτας μόνον βλέπω σημειούμενας ἐν τοῖς διαφόροις σχεδίοις τῶν Ἀθηνῶν μίαν πρὸς νότον καὶ μίαν πρὸς βορρᾶν, αὐτὴν δὲ ταύτην νομίζω κακῶς σημειουμένην πρὸς δυσμὰς ἐν ταῖς ἀτελεστάταις Ἀθήναις *ex parte Boreali* τοῦ Οὐέλερ (8). Ἰσως ὁμοῦς ὁ περιηγητὴς *Chandler* ἠπατήθη ἐκλαθὼν τὸν περίβολον τὸν ἐν τῇ πόλει τῆς καλουμένης ἐν Κήποις Ἀφροδίτης, οὐ πόρῳ τοῦ οἰκήματος τῶν κανηφόρων (ἀρρηφόρων) τοῦ παρὰ τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς Πανδρόσου καίμενον (9), ἀντὶ αὐτῆς τῆς ἐν Κήποις Ἀφροδίτης.

Ἀλλ' ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ *Chandler* δὲν ἐπιλάμπει

φωτὸς τις ἀκτὶς εἰς τὸν ἀναγινώσκοντα, ἡ δ' ἐπιγραφὴ ἡ ἀναφέρουσα κόρην, εἶδωλον Ἀφροδίτης, ἀνάθημα εὐσεβοῦς γυναικὸς, γεννᾷ τάχα πιθανὴν τὴν ἰδέαν ὅτι τὸ ἡμέτερον εἶδωλον ἦν ἀνάθημα ἄλλης γυναικὸς, ἐπίσης εὐσεβοῦς, εἰς τὴν οὐρανίαν τοῦ Ἀλκαμένους θεᾶν;

Ἀγαλμάτιον χάλκινον, Ἀφροδίτης ὑποτιθέμενον, ἐν Κήποις εὐρεθέν.

(Ἰδε φολ. 324. Τόμ. ΙΔ'.)

(7) *Chandler*, τόμ. Β' κεφ. ΙΘ'.

(8) *Œdes Athènes au XV, XVI et XVII siècles par le Comte De Laborde*. Τόμ. Β'.

(9) Τὸ χωρίον τοῦ Πausanίου στικτέον οὕτως: «Ἐστὶ δὲ περίβολος ἐν πόλει, τῆς καλουμένης ἐν Κήποις Ἀφροδίτης, οὐ πόρῳ, καὶ δι' αὐτοῦ κάθοδος ὑπόγειος αὐτομάτη.» Ἦτοι: «Ἐστὶ δὲ οὐ πόρῳ τοῦ μέρους τούτου περίβολος τῆς καλουμένης ἐν Κήποις Ἀφροδίτης, » ἀφ' ἧς ὁ ρυθμὸς τῆς ἐν Κήποις Ἀφροδίτης, ὡς ὀρθότατα παρατηρεῖ ὁ Κ. Παγκαδῆς (*Πανδ. ΙΒ'. σ. 449* καὶ ἐν σημ.)

Γυνὴ εὐαῖδής, εὐμήκης, γυμνή, καλλίκομος καὶ βαθυπλόκαμος, ἄμπυκα ἐπὶ τοῦ μετώπου φέρουσα, κεστὴν δὲ τοῖς μαστοῖς ὑποδέουσα, στηρίζεται μὲν ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς χαριέστατα, ἄκροις δὲ δακτύλοις τοῦ δεξιοῦ θίγει τὴν λεῖαν ἐπιφάνειαν ἐφ' ἧς ἂν στήσῃ αὐτήν. Εὐμελὴς δὲ τὸ σῶμα καὶ τὴν σάρκα ἀπαλὴν ἐμφαίνουσα, ὑγρομελὴς ὡς ἡ ἐκλαδὼν

ὑποκαθήμενη ἐκείνη Ἀφροδίτη (Venus asceourie), ἡ ἐν Σαλώνοις ἐπὶ τῆς Πρενεστίνης ὁδοῦ ἀνακαλυφθεῖσα περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἡ ἀριστα τὰς σάρκας ἐξεργασμένη, ἐν ᾗ πλείστη καὶ ἀβρὰ ἡδυπάθεια πρὸς μεγίστην αἰδῶ ἀναμίγνυται (10), ὁλόγυμνος ὡς ἡ τῶν Μεδίκων παρίσταται, τὴν ἀριστερὰν οὐχ ὡς αὕτη κάτω, ἀλλ' ἐπὶ τῶν μαστῶν φέρουσα, καὶ θλίβουσα αὐτοὺς (ὡς ἡ τοῦ Καπιτωλίου διὰ τῆς δεξιᾶς) ἐκτυλίσσει ἐπὶ τοῦ ἰδίου σώματος, ἀπὸ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς ἀρξαμένη καὶ ἐπὶ τῶν νώτων πρῶτον ἡδὴ ἐξαπλώσασα, τὸν ἐν τῇ δεξιᾷ, ὡσεὶ σπάργανον, εἰλημένον καὶ συνεστραμμένον κεστόν, ἐν ᾧ ἡ ἀριστερὰ παλάμη ἐκτεταμένη πιέζει ἐπὶ τῶν μαστῶν τὴν ὑπὸ τὴν ἀριστερὰν μασχάλην διελθοῦσαν ἄκρην τοῦ διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς, ὅπως καλῶς περισφιγγθῇ, ἀνατρυομένου κεστοῦ. Ἀπὸ τῆς κόμης, ἀρχαῖκῶς πεπλασμένης, ἔχει ἐκατέρωθεν ἐξελισσομένους καὶ καθειμένους ἐπὶ τῶν ὤμων δύο βοστρύχους, ὡς ἔτι καὶ νῦν ἐθίζεται, γλυκὺ δὲ καὶ παχυλὸν τὸ πρόσωπον κύπτει μικρὸν, εἰς τὴν σοβαρὰν ἐργασίαν προσέχον τὸν νοῦν. Ὅπισθεν δὲ ἡ Ἀφροδίτη καλλιπυγὸς· οἱ δὲ πλόκαμοι εἰς κόσσυμβον ἕνα συνδεδεμένοι καὶ τῆς ὀσφύος ἡ χάρις καὶ τὸ σφηκῶδες τοῦ μέσου εἰσὶν ἀριστα ἐξεργασμένα.

Τοιαύτην ἀπειργάσατο ὁ τεχνίτης τὴν θεάν,

Αἰδοίην, χρυσοστέφανον, καλὴν Ἀφροδίτην

καὶ ἡ ἐργασία δόκιμον τὴν χεῖρα καταδεικνύει τὴν γλύψασαν τὸ μικρὸν καὶ πολύτιμον ἀνάθημα εἰς τὴν θεάν τὴν ἐπὶ ἔρωτι καθαρῷ καὶ ἀπηλλαγμένῳ πόθου σώμάτων (11) κληθεῖσαν Οὐρανίαν, δοξασθεῖσαν δὲ ὑπὸ τοῦ καλλίστου τῶν Ἀλκαμέδους πλασμάτων (12).

Περὶ τῆς Κεστοφόρου Ἀφροδίτης τοῦ Κυρίου Παυλίδου κατεχώρισεν ἐπιστολὴν ἐξ Ἀθηνῶν ἡ *Archaeologischer anzeiger* ἐν τινι φυλλαδίῳ (176—179) τοῦ παρελθόντος Νοεμβρίου 1863, λέγουσαν περίπου τὰ ἑξῆς· « Πρὸ ἐνὸς περίπου μηνὸς ὁ Ἀθηναῖος Ζαχαροπλάστης Σπυρίδων Παυλίδης εὗρεν ἐν τινι κα-

θαριζομένῳ φρέατι τοῦ κατὰ τὸ Ψυχικὸν κτήματος αὐτοῦ, παρὰ τοὺς Ἀμπελοκήπους, μικρὰν μεταλλίνην κίστην ἐντελῶς σκωριῶσαν καὶ κατακεκομμένην. Ἐν τοῖς συντρίμμασι δὲ τούτοις εὗρεν ἡμίσειαν μεταλλίνην σφαῖραν καὶ μικρὸν χαλκοῦν ἀγαλματίον ὕψους 0,14 ἑκατοστῶν μέτρου, ἀκέραιον μέχρις ἐνὸς μικροῦ ξέσματος κατὰ τὴν δεξιὰν πλευράν, παρέχον δὲ γυμνὴν γυναικὸς εἰκόνα θέουσαν ἐπὶ τῶν μαστῶν πεποικιλμένην ζώνην, ἥς μίαν ἄκρην τετυλιγμένην ἔχει ἐν τῇ δεξιᾷ. Ἡ ἀβρὰ αὐτῆς κόμη ἐπιμελῶς κατεργασμένη, συνέχεται μὲν ἰσχυρῶς ἐπὶ τοῦ μέτωπου δι' ἄμπυκος, κάτωθεν δὲ συμπλέκεται εἰς εὐρὸν πλόκαμον, εἰς ὅγκον διὰ περόνης πιθανῶς συγκρατούμενον, ἀφ' οὗ μόνον μικρὸν μέρος φαίνεται νῦν. Ἀλλὰ μέρος τοῦ τριχώματος εἶναι ἐκκελυμένον εἰς βοστρύχους ἐπὶ τῶν δύο ὤμων καταπίπτοντας. Ἡ ὄψις τῆς εἰκόνης εἶναι ἀγαπῆτὴ καὶ ὡραία, ἐξαιρετῶς δὲ ἡ ρίς καὶ ἡ κατατομή τοῦ προσώπου γλυκαῖα. Ἀξιοθαύμαστον ὅμως ὅτι, ἐν ᾗ ὅλη ἡ εἰκὼν, ἰδίως δὲ τὸ κατώτερον μέρος τοῦ σώματος, εἶναι εὐμελεστάτη, τὸ στήθος ἀδιάκριτον σχεδὸν φαίνεται, οὕτως ὥστε, ἂν μὴ εὕρισκετο ὁλόκληρος, ἡ θελέ τις διστάσει περὶ τοῦ γένους αὐτῆς. Εὐλόγως δὲ δύναται τις νᾶ μείνῃ ἀδέσκιος πότερον, νᾶ ὑπολάβῃ αὐτὴν Ἀφροδίτην κεστοφόρον ἢ τινά τὴν τυχοῦσαν γυναικα ἀπόδεσμόν τινα περὶ τὸ στέρνον θέουσας, εἰ καὶ ἡμεῖς εἰκότως Ἀφροδίτην νομίζομεν. Πάντως ὅμως ἐξελέγχει ἡ εἰκὼν αὕτη τὴν γνώμην ὅτι παρομοίαν ζώνην περιέδεον κατὰ τὴν ἐξουχὴν ἢ τὴν γένεσιν τῶν μαστῶν ὅπως καλύψωσιν ἢ πιέσωσιν αὐτοὺς. Ἡ ἡμετέρα κεστοφόρος οὐδαμῶς ἔχει μαστοὺς, δῆλον δὲ ὅτι ἐξεπίτηδες κατασκευάσθη οὕτω, κτλ. »

Καὶ ἡ μὲν ἐργασία τοῦ ἀγαλματίου ὡς εἶδομεν ἀρίστη, ἡ δὲ τριβὴ ἀσήμαντος καὶ ἡ ἀξία, κατὰ τοὺς εἰδήμονας, μέχρι δισχιλίων φράγκων. Εὐτυχῶς ὅμως ἔτυχε φιλομούσου κυρίου, καὶ οὕτω, ἅμα δὲ καὶ ἀσάνδαλος τυγχάνουσα, οὐδεπώποτ' ἐγκαταλείψει τὸ πάτριον ἔδαφος (13). Σ.

(10) *Ides Les Galeries publiques de l'Europe. Rome, par J. Armongaud.*

(11) Παυσανίου, Βοιωτικῶν Ις'.

(12) Λουκιανός, Εἰκόνες. 4. Ὁ Λουκιανός, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, περιγράφει τοὺς δακτύλους, τοὺς καρπούς, τὰς χεῖρας τῆς ἐν Κήποις Ἀφροδίτης τοῦ Ἀλκαμέδους· ὁ δὲ Παυσανίας λέγει ὅτι τὸ σχῆμα αὐτῆς τετράγωνον κατὰ τὰ ὑπερὰ καὶ τοῦτε ἔρματις. Πῶς ἄλλως συμβιβάζονται τὰ δύο χωρία, ἂν μὴ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ Ἀφροδίτη τοῦ Ἀλκαμέδους ἐφθανε μέχρι τῶν ὑπὸ τοὺς μαστοὺς, ἐπομένως δὲ εἶχε χεῖρας καὶ κάτωθεν μόνον ἦν τετράγωνος; Τοιαῦτα ἀγαλματα, πλήν τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ στήθους μετὰ τῶν χειρῶν ἔχοντα, κατωτέρω δὲ μόνον σχῆμα τετράγωνον δύναται τις ἂν εἶναι πολλὰχού.

(13) Ἐνεκα τῶν ἐν τῇ Πανεπιστημίῳ ἐπισκευῶν, ἡ βιβλιοθήκη ἐκλείσθη ἐπὶ ἕνα μῆνα, ὥστε πολλὰ ἀναγκαῖα βιβλία μὴ κοσμοῦντα τὰς ἰδιωτικὰς βιβλιοθήκας δὲν εἶχομεν πρόχειρα εἰς σύνταξιν τῆς ἀνωτέρου πραγματείας.